Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

14 martie 2019*

„Trimitere preliminară – Concurență – Articolul 101 TFUE – Repararea prejudiciului cauzat printr-o înțelegere interzisă de acest articol – Determinarea entităților răspunzătoare pentru plata despăgubirilor – Succesiune de entități juridice – Noțiunea «întreprindere» – Criteriul continuității economice”

În cauza C-724/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Korkein oikeus (Curtea Supremă, Finlanda), prin decizia din 19 decembrie 2017, primită de Curte la 22 decembrie 2017, în procedura

Vantaan kaupunki

împotriva

Skanska Industrial Solutions Oy,

NCC Industry Oy,

Asfaltmix Oy,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul A. Arabadjiev (raportor), președinte de cameră, și doamna R. Silva de Lapuerta, vicepreședintă a Curții, îndeplinind funcția de judecător al Camerei a doua, domnul E. Levits, doamna M. Berger și domnul P. G. Xuereb, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: doamna L. Carrasco Marco, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 16 ianuarie 2019,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Vantaan kaupunki, de N. Mickelsson și de O. Hyvönen, asianajajat;

– pentru Skanska Industrial Solutions Oy, de A. P. Mentula și de T. Väätäinen, asianajajat;

– pentru NCC Industry Oy, de I. Aalto-Setälä, de M. Kokko, de M. von Schrowe și de H. Koivuniemi, asianajajat;

* Limba de procedură: finlandeza.

– pentru Asfaltmix Oy, de S. Hiltunen, de A. Laine și de M. Blomfelt, asianajajat;

– pentru guvernul finlandez, de J. Heliskoski și de S. Hartikainen, în calitate de agenți;

– pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de S. Fiorentino, avvocato dello Stato;

– pentru guvernul polonez, de B. Majczyna, în calitate de agent;

– pentru Comisia Europeană, de C. Vollrath, de H. Leupold, de G. Meessen și de M. Huttunen, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 6 februarie 2019,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 101 TFUE și a principiului efectivității dreptului Uniunii în raport cu regulile aplicabile în ordinea juridică finlandeză acțiunilor în repararea prejudiciului pentru încălcarea legislației Uniunii în materia concurenței.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Vantaan kaupunki (orașul Vantaa, Finlanda), pe de o parte, și Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy și Asfaltmix Oy, pe de altă parte, în legătură cu repararea prejudiciului care a rezultat dintr-o înțelegere încheiată pe piața asfaltului din Finlanda.

Cadrul juridic

3 În temeiul articolului 1 din capitolul 2 din vahingonkorvauslaki 412/1974 (Legea 412/1974 privind repararea prejudiciilor), oricine cauzează, cu intenție sau din neglijență, un prejudiciu unei alte persoane este ținut să îi plătească despăgubiri.

4 Potrivit articolului 2 din capitolul 6 din această lege, în cazul în care prejudiciul a fost cauzat de două sau de mai multe persoane ori dacă două sau mai multe persoane sunt ținute să plătească despăgubiri pentru același prejudiciu, ele sunt răspunzătoare în solidar.

5 În conformitate cu legislația finlandeză în materia societăților pe acțiuni, orice societate pe acțiuni este o persoană juridică distinctă, cu patrimoniu propriu și cu răspundere proprie.

Litigiul principal și întrebările preliminare

6 În perioada 1994-2002, pe piața asfaltului din Finlanda a fost pusă în aplicare o înțelegere (denumită în continuare „înțelegerea în cauză”). Această înțelegere, care avea ca obiect împărțirea pieților, tarifele, precum și supunerea ofertelor pentru contracte, acoperea întreg teritoriul acestui stat membru și era susceptibilă să afecteze de asemenea comerțul dintre statele membre. Lemminkäinen Oyj, Sata-Asfaltti Oy, Interasfaltti Oy, Asfalttineliö Oy și Asfaltti-Tekra Oy, printre altele, au participat la înțelegerea respectivă.

7 La 22 martie 2000, Asfaltti-Tekra, a cărei denumire socială a devenit Skanska Asfaltti Oy începând de la 1 noiembrie 2000, a dobândit toate acțiunile Sata-Asfaltti. La 23 ianuarie 2002, această din urmă societate a fost dizolvată în urma unei proceduri de lichidare voluntară în cadrul căreia activitățile sale comerciale au fost transferate, de la 13 decembrie 2000, la Skanska Asfaltti. Aceasta din urmă a participat de asemenea la înțelegerea în cauză. La 9 august 2017, denumirea socială a acestei societăți a devenit Skanska Industrial Solutions (denumită în continuare „SIS”).

8 Interasfaltti era o filială deținută în proporție de 100 % de Oy Läntinen Teollisuuskatu 15. La 31 octombrie 2000, NCC Finland Oy a dobândit acțiunile Läntinen Teollisuuskatu 15. La 30 septembrie 2002, Interasfaltti a fost absorbită de Läntinen Teollisuuskatu 15, care cu această ocazie a luat numele de Interasfaltti. La 1 ianuarie 2003, NCC Finland s-a scindat în trei noi societăți. Una dintre acestea, NCC Roads Oy, a dobândit toate acțiunile Interasfaltti, La 31 decembrie 2003, Interasfaltti a fost dizolvată în urma unei proceduri de lichidare voluntară în cadrul căreia activitățile sale comerciale au fost transferate, de la 1 februarie 2003, la NCC Roads. La 1 mai 2016, denumirea socială a acesteia din urmă a devenit NCC Industry (denumită în continuare „NCC”).

9 La 20 iunie 2000, Siilin Sora Oy, a cărei denumire socială a devenit, începând de la 17 octombrie 2000, Rudus Asfaltti Oy, a dobândit toate acțiunile societății Asfalttineliö. La 23 ianuarie 2002, Asfalttineliö a fost dizolvată în urma unei proceduri de lichidare voluntară în cadrul căreia activitățile sale comerciale au fost transferate, de la 16 februarie 2001, la Rudus Asfaltti. La 10 ianuarie 2014, denumirea socială a acestei din urmă societăți a devenit Asfaltmix.

10 La 31 martie 2004, kilpailuvirasto (Autoritatea în materie de Concurență, Finlanda) a propus să fie sancționate pecuniar șapte societăți. Printr-o hotărâre din 29 septembrie 2009, Korkein hallinto-oikeus (Curtea Administrativă Supremă, Finlanda) a obligat la sancțiuni pecuniare, pentru încălcarea kilpailunrajoituslaki (Legea privind restricțiile asupra concurenței) și a articolului 81 CE (devenit articolul 101 TFUE), în temeiul criteriului continuității economice recunoscut de Curte în jurisprudența sa, în special următoarele societăți: SIS, pentru propriul comportament și pentru cel al Sata-Asfaltti, NCC, pentru comportamentul Interasfaltti, și Asfaltmix, pentru comportamentul Asfalttineliö.

11 În temeiul acestei hotărâri pronunțate de Korkein hallinto-oikeus (Curtea Administrativă Supremă), orașul Vantaa, care încheiase cu Lemminkäinen contracte în sectorul asfaltului pentru anii 1998-2001, a introdus la 2 decembrie 2009 în fața käräjäoikeus (Tribunalul de Primă Instanță, Finlanda) o acțiune în daune interese îndreptată în special împotriva SIS, a NCC și a Asfaltmix, susținând că aceste trei societăți răspund în solidar de surplusul de preț pe care a trebuit să îl suporte cu ocazia realizării lucrărilor de asfaltare, ca urmare a suprafacturării contractelor care au rezultat din înțelegerea în cauză. SIS, NCC și Asfaltmix au replicat că nu erau răspunzătoare de prejudiciile cauzate de societățile autonome din punct de vedere juridic care au participat la această înțelegere și că cererea de despăgubire ar fi trebuit să fie formulată în cadrul procedurilor de lichidare a acestor din urmă societăți.

12 Käräjäoikeus (Tribunalul de Primă Instanță) a obligat SIS la plata de daune interese pentru propriul comportament și pentru cel al Sata-Asfaltti, NCC, pentru comportamentul Interasfaltti, și Asfaltmix, pentru cel al Asfalttineliö. Această instanță a considerat că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, era în practică imposibil sau excesiv de dificil, pentru o persoană prejudiciată de o încălcare a legislației Uniunii în materia concurenței, să obțină, în temeiul dreptului răspunderii civile și al dreptului finlandez al societăților, despăgubiri pentru prejudiciul suferit ca urmare a acestei încălcări. Instanța menționată a apreciat că era necesar, pentru a asigura efectivitatea articolului 101 TFUE, să aplice criteriul continuității economice la imputarea răspunderii pentru repararea acestui prejudiciu în același mod ca și în privința aplicării amenzilor.

13 Sesizată cu apel, hovioikeus (Curtea de Apel, Finlanda) a considerat că principiul efectivității nu poate repune în discuție caracteristicile fundamentale ale sistemului finlandez de răspundere civilă și că criteriul continuității economice, aplicat în materie de aplicare a amenzilor, nu poate, în lipsa unor modalități sau a unor dispoziții mai precise, să fie transpus în privința acțiunilor în daune interese. În consecință, această instanță a respins cererile orașului Vantaa în partea în care erau îndreptate împotriva SIS, ca urmare a comportamentului societății Sata-Asfaltti, precum și împotriva NCC și a Asfaltmix.

14 Orașul Vantaa a formulat recurs împotriva deciziei hovioikeus (Curtea de Apel) în fața Korkein oikeus (Curtea Supremă, Finlanda).

15 Această din urmă instanță precizează că dreptul finlandez nu prevede norme privind imputarea răspunderii pentru prejudiciile cauzate printr-o încălcare a legislației Uniunii în materia concurenței într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal. Potrivit normelor aplicabile în materie de răspundere civilă cuprinse în dreptul finlandez, se pleacă de la principiul că numai entitatea juridică care a produs prejudiciul este răspunzătoare. În ceea ce privește persoanele juridice, ar fi posibil să se deroge de la acest principiu prin înlăturarea autonomiei persoanei juridice. Această posibilitate poate fi însă avută în vedere numai atunci când operatorii respectivi s-au servit de structura grupului, de raporturile dintre întreprinderi sau de controlul deținut de un acționar într-un mod criticabil sau artificial, care a condus la eludarea răspunderii prevăzute de lege.

16 Instanța de trimitere subliniază că din jurisprudența Curții reiese că orice persoană are dreptul să solicite repararea prejudiciului suferit ca urmare a unei încălcări a articolului 101 TFUE atunci când există o legătură de cauzalitate între prejudiciul menționat și încălcarea respectivă și că revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru atribuția de a stabili modalitățile de exercitare a acestui drept.

17 Din această jurisprudență nu ar reieși însă cu claritate că determinarea persoanelor chemate să plătească despăgubiri pentru un asemenea prejudiciu trebuie să aibă loc în temeiul unei aplicări directe a articolului 101 TFUE sau că aceasta trebuie să aibă loc potrivit modalităților stabilite de ordinea juridică internă din fiecare stat membru.

18 În ipoteza în care ar trebui ca persoanele răspunzătoare de repararea prejudiciului cauzat printr-o încălcare a articolului 101 TFUE să fie determinate în mod direct în conformitate cu acest articol, ar rămâne de clarificat, potrivit instanței de trimitere, care sunt persoanele cărora li se va putea imputa răspunderea pentru această încălcare.

19 În această privință, ar fi posibil să se rețină fie răspunderea persoanei care a încălcat normele dreptului concurenței, fie răspunderea „întreprinderii”, în sensul articolului 101 TFUE, care a încălcat aceste norme. Ar rezulta din jurisprudența Curții că, atunci când o întreprindere constituită din mai multe persoane juridice încalcă normele de concurență, răspunderea pentru această încălcare îi revine acesteia, potrivit principiului răspunderii personale. Ar fi posibilă, în conformitate cu această jurisprudență, imputarea răspunderii pentru o încălcare a articolului 101 TFUE entității care a continuat activitățile comerciale ale entității care a săvârșit această încălcare, atunci când aceasta din urmă și-a încetat existența.

20 Instanța de trimitere consideră că, în ipoteza în care nu ar trebui ca persoanele răspunzătoare de repararea prejudiciului cauzat printr-o încălcare a articolului 101 TFUE să fie determinate în mod direct în conformitate cu articolul menționat, aceasta ar trebui să procedeze la imputarea răspunderii pentru prejudiciul care a rezultat din înțelegere în temeiul normelor dreptului finlandez și al principiului efectivității dreptului Uniunii.

21 În această privință, instanța solicită să se stabilească dacă principiul respectiv implică faptul că răspunderea pentru încălcarea legislației Uniunii în materie de concurență trebuie imputată societății care a preluat capitalul și a continuat activitățile comerciale ale societății dizolvate, care participase la

înțelegere. S-ar ridica atunci chestiunea dacă principiul efectivității se opune unei reglementări naționale precum cea descrisă la punctul 15 din prezenta hotărâre și, în cazul unui răspuns afirmativ, dacă este posibil să se considere că răspunderea societății care a continuat activitățile comerciale ale societății care a participat la înțelegere ar trebui angajată doar în cazul în care prima dintre aceste societăți știa sau ar fi trebuit să știe, la momentul dobândirii capitalului celei de a doua, că aceasta săvârșise o asemenea încălcare.

22 În aceste condiții, Korkein oikeus (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Determinarea persoanelor cărora le revine obligația de a repara un prejudiciu cauzat ca urmare a unui comportament contrar articolului 101 TFUE se realizează prin aplicarea directă a acestui articol sau pe baza normelor de drept național?

2) În cazul în care persoanele cărora le revine obligația de a repara prejudiciul sunt determinate pe baza articolului 101 TFUE, sunt ținute să răspundă de prejudiciu numai persoanele care intră sub incidența noțiunii «întreprindere»? În cadrul determinării persoanelor care au obligația de a repara prejudiciul se aplică aceleași principii pe care Curtea le-a aplicat pentru determinarea persoanelor responsabile în materie de amenzi și potrivit cărora răspunderea se poate întemeia pe apartenența la aceeași unitate economică sau pe continuitatea economică?

3) În cazul în care persoanele cărora le revine obligația de a repara prejudiciul trebuie determinate pe baza dispozițiilor naționale ale statului membru, trebuie să se considere că încalcă cerința efectivității prevăzută de dreptul Uniunii o reglementare națională potrivit căreia o societate care, după ce a dobândit toate acțiunile unei societăți comerciale care a participat la o înțelegere contrară articolului 101 TFUE, a dizolvat-o pe aceasta din urmă și i-a preluat activitatea nu răspunde de repararea prejudiciului cauzat ca urmare a comportamentului anticoncurențial al societății dizolvate, chiar dacă repararea prejudiciului de către societatea dizolvată este practic imposibilă sau excesiv de dificilă? Cerința efectivității se opune interpretării dreptului național al unui stat membru în sensul că angajarea răspunderii pentru un prejudiciu este condiționată de faptul că o operațiune de transformare a întreprinderii, precum cea descrisă anterior, trebuie să se fi realizat în mod ilegal sau artificial în scopul de a eluda obligația de a repara prejudiciul cauzat de încălcarea legislației antitrust sau în alt mod neloial sau cel puțin ca la data la care s-a realizat operațiunea de transformare a întreprinderii societatea să fi avut cunoștință de încălcarea dreptului concurenței?”

Cu privire la întrebările preliminare

23 Prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, care trebuie examinate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care toate acțiunile societăților care au participat la o înțelegere interzisă prin acest articol au fost dobândite de alte societăți, care au dizolvat aceste dintâi societăți și au continuat activitățile comerciale ale acestora, societățile dobânditoare pot fi ținute răspunzătoare de prejudiciul cauzat prin această înțelegere.

24 În această privință, trebuie amintit că articolul 101 alineatul (1) și articolul 102 TFUE produc efecte directe în relațiile dintre particulari și conferă justițiabililor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze (Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 20, precum și jurisprudența citată).

25 Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că deplina eficacitate a articolului 101 TFUE și în special efectul util al interdicției prevăzute la alineatul (1) al acestuia ar fi repuse în discuție dacă nu ar exista posibilitatea oricărei persoane de a cere repararea prejudiciului care i-ar fi cauzat de un contract sau de un comportament susceptibil să restrângă sau să denatureze concurența (Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 21, precum și jurisprudența citată).

26 Astfel, orice persoană are dreptul să solicite repararea prejudiciului suferit atunci când există o legătură de cauzalitate între prejudiciul menționat și o înțelegere sau o practică interzisă de articolul 101 TFUE (Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 22, precum și jurisprudența citată).

27 Desigur, în lipsa unei reglementări a Uniunii în materie, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru să reglementeze modalitățile de exercitare a dreptului de a solicita repararea prejudiciului care rezultă dintr-o înțelegere sau dintr-o practică interzisă de articolul 101 TFUE, inclusiv cele de aplicare a noțiunii „legătură de cauzalitate”, în măsura în care principiile echivalenței și efectivității sunt respectate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 24, precum și jurisprudența citată).

28 Cu toate acestea, după cum a subliniat în esență domnul avocat general la punctele 60-62 din concluzii, chestiunea privind determinarea entității ținute să repare prejudiciul cauzat printr-o încălcare a articolului 101 TFUE este reglementată în mod direct de dreptul Uniunii.

29 Astfel, reiese din redactarea articolului 101 alineatul (1) TFUE că alegerea făcută de autorii tratatelor a fost aceea de a utiliza noțiunea „întreprindere” pentru a desemna autorul unei încălcări a interdicției prevăzute în această dispoziție (a se vedea în acest sens Hotărârea din 27 aprilie 2017, Akzo Nobel și alții/Comisia, C-516/15 P, EU:C:2017:314, punctul 46).

30 În plus, rezultă dintr-o jurisprudență constantă că legislația Uniunii în materia concurenței privește numai activitatea întreprinderilor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 decembrie 2007, ETI și alții, C-280/06, EU:C:2007:775, punctul 38 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 18 decembrie 2014, Comisia/Parker Hannifin Manufacturing și Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, punctul 39 și jurisprudența citată).

31 Or, întrucât răspunderea pentru prejudiciul ce rezultă din încălcări ale normelor Uniunii privind concurența are caracter personal, revine întreprinderii care încalcă aceste norme obligația de a răspunde pentru prejudiciul cauzat prin încălcare.

32 Din considerațiile ce precedă rezultă că entitățile ținute să repare prejudiciul cauzat printr-o înțelegere sau printr-o practică interzisă de articolul 101 TFUE sunt întreprinderile, în sensul acestei dispoziții, care au participat la această înțelegere sau la această practică.

33 Această interpretare nu este repusă în discuție de argumentul Comisiei Europene, prezentat în ședință, potrivit căruia ar rezulta din articolul 11 alineatul (1) din Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene (JO 2014, L 349, p. 1), în conformitate cu care statele membre se asigură că întreprinderile care au încălcat legislația în materie de concurență printr-un comportament comun sunt răspunzătoare în solidar pentru prejudiciul cauzat de încălcarea legislației în materie de concurență, că revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru sarcina de a determina entitatea ținută să repare acest prejudiciu, cu respectarea principiilor echivalenței și efectivității.

34 Astfel, această dispoziție din Directiva 2014/104, directivă care, pe de altă parte, nu este aplicabilă *ratione temporis* faptelor în discuție în litigiul principal, se referă nu la determinarea entităților care au obligația de a repara un astfel de prejudiciu, ci la repartizarea răspunderii între entitățile respective și, prin urmare, nu conferă statelor membre competențe pentru a realiza această determinare.

35 Dimpotrivă, dispoziția menționată confirmă, asemenea articolului 1 din Directiva 2014/104, intitulat „Obiectul și domeniul de aplicare”, la alineatul (1) prima teză că persoanele răspunzătoare pentru prejudiciul cauzat printr-o încălcare a legislației Uniunii în materie de concurență sunt tocmai „întreprinderile” care au săvârșit această încălcare.

36 Acestea fiind precizate, trebuie amintit că noțiunea „întreprindere”, în sensul articolului 101 TFUE, cuprinde orice entitate care exercită o activitate economică, independent de statutul juridic al acestei entități și de modul său de finanțare (Hotărârea din 11 decembrie 2007, ETI și alții, C-280/06, EU:C:2007:775, punctul 38, precum și jurisprudența citată).

37 Această noțiune, plasată în acest context, trebuie să fie înțeleasă în sensul că desemnează o unitate economică chiar dacă, din punct de vedere juridic, această unitate economică este constituită din mai multe persoane fizice sau juridice (Hotărârea din 27 aprilie 2017, Akzo Nobel și alții/Comisia, C-516/15 P, EU:C:2017:314, punctul 48, precum și jurisprudența citată).

38 În ceea ce privește o situație de restructurare a unei întreprinderi, precum cea în discuție în litigiul principal, în care entitatea care a săvârșit încălcarea legislației Uniunii în materie de concurență și-a încetat existența, trebuie amintit că, atunci când o entitate care a săvârșit o asemenea încălcare face obiectul unei modificări juridice sau organizaționale, această modificare nu are neapărat ca efect crearea unei noi întreprinderi exonerate de răspunderea pentru comportamentele contrare normelor de concurență ale entității precedente în cazul în care, din punct de vedere economic, există o identitate între aceasta și noua entitate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 decembrie 2007, ETI și alții, C-280/06, EU:C:2007:775, punctul 42, Hotărârea din 5 decembrie 2013, SNIA/Comisia, C-448/11 P, nepublicată, EU:C:2013:801, punctul 22, precum și Hotărârea din 18 decembrie 2014, Comisia/Parker Hannifin Manufacturing și Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, punctul 40).

39 Astfel, nu este incompatibilă cu principiul răspunderii personale imputarea răspunderii pentru o încălcare unei societăți în calitatea sa de societate absorbantă a societății care a săvârșit încălcarea, atunci când aceasta din urmă și-a încetat existența (Hotărârea din 5 decembrie 2013, SNIA/Comisia, C-448/11 P, nepublicată, EU:C:2013:801, punctul 23 și jurisprudența citată).

40 În plus, Curtea a precizat că, în scopul aplicării eficiente a normelor Uniunii în materie de concurență, poate fi necesară imputarea în mod excepțional a răspunderii pentru încălcarea acestor norme cumpărătorului întreprinderii care a săvârșit încălcarea, atunci când această din urmă întreprindere își încetează existența ca urmare a faptului că a fost absorbită de acest cumpărător, care preia, ca societate absorbantă, activele și pasivele acesteia, inclusiv răspunderea pentru încălcări ale dreptului Uniunii (Hotărârea din 5 decembrie 2013, SNIA/Comisia, C-448/11 P, nepublicată, EU:C:2013:801, punctul 25).

41 În această privință, Asfaltmix susține în esență că, întrucât jurisprudența amintită la punctele 36-40 din prezenta hotărâre s-a dezvoltat în contextul aplicării de către Comisie a unor amenzi în temeiul articolului 23 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101] și [102] din tratat (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167), această jurisprudență nu este aplicabilă în cazul unei acțiuni în despăgubire, precum cea în discuție în litigiul principal.

42 Acest argument nu poate fi reținut.

43 Astfel, după cum s-a amintit la punctul 25 din prezenta hotărâre, dreptul oricărei persoane de a cere repararea prejudiciului cauzat printr-o înțelegere sau printr-o practică interzisă de articolul 101 TFUE asigură deplina eficacitate a acestui articol și în special efectul util al interdicției prevăzute la alineatul (1) al acestuia.

44 Acest drept consolidează astfel acțiunea normelor Uniunii în materie de concurență și este de natură să descurajeze acordurile sau practicile, adesea disimulate, care sunt susceptibile să restrângă sau să denatureze concurența, contribuind pe această cale la menținerea unei concurențe reale în Uniune (Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 23, precum și jurisprudența citată).

45 Astfel, după cum a precizat în esență domnul avocat general la punctul 80 din concluzii, acțiunile în repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea normelor Uniunii în materie de concurență fac parte integrantă din sistemul de punere în aplicare a acestor norme, al cărui scop principal constă în a reprima comportamentele anticoncurențiale ale întreprinderilor și a le descuraja să se angajeze în asemenea comportamente.

46 În consecință, în cazul în care întreprinderi răspunzătoare pentru prejudiciul cauzat printr-o încălcare a normelor Uniunii în materie de concurență ar putea eluda sancțiunile prin simplul fapt al modificării identității lor în urma restructurărilor, a cesiunilor sau a altor schimbări juridice sau organizaționale, ar fi compromise atât obiectivul urmărit de acest sistem, cât și efectul util al normelor respective (a se vedea prin analogie Hotărârea din 11 decembrie 2007, ETI și alții, C-280/06, EU:C:2007:775, punctul 41, precum și jurisprudența citată).

47 În consecință, noțiunea „întreprindere”, în sensul articolului 101 TFUE, care constituie o noțiune autonomă a dreptului Uniunii, nu ar putea avea un domeniu de aplicare diferit în contextul aplicării de către Comisie a unor amenzi în temeiul articolului 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003 și în cel al acțiunilor în despăgubire pentru încălcarea normelor Uniunii în materie de concurență.

48 În cauza principală, din informațiile furnizate de instanța de trimitere reiese că SIS, NCC și Asfaltmix au dobândit toate acțiunile Sata-Asfaltti, Interasfaltti și, respectiv, Asfalttineliö, societăți care au participat la înțelegerea în cauză, și, ulterior, cu ocazia procedurilor de lichidare voluntară care au intervenit în cursul anilor 2000, 2001 și 2003, au preluat ansamblul activităților comerciale respective ale acestor din urmă societăți și le-au dizolvat.

49 Rezultă astfel, sub rezerva unei aprecieri definitive de către instanța de trimitere în raport cu ansamblul elementelor pertinente, că, din punct de vedere economic, există identitate între SIS, NCC și Asfaltmix, pe de o parte, și Sata-Asfaltti, Interasfaltti și, respectiv, Asfalttineliö, pe de altă parte, dintre care ultimele trei societăți și-au încetat existența ca persoane juridice.

50 În aceste condiții, trebuie să se considere că SIS, NCC și Asfaltmix, în calitate de succesoare ale Sata-Asfaltti, Interasfaltti și, respectiv, Asfalttineliö, au preluat răspunderea acestor din urmă societăți pentru prejudiciul cauzat prin înțelegerea în cauză, ca urmare a faptului că au asigurat, în calitate de persoane juridice, continuitatea economică a societăților în discuție.

51 Având în vedere toate considerațiile precedente, trebuie să se răspundă la prima și la a doua întrebare că articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care toate acțiunile societăților care au participat la o înțelegere interzisă prin acest articol au fost dobândite de alte societăți, care au dizolvat aceste dintâi societăți și le-au continuat activitățile comerciale, societățile cumpărătoare pot fi ținute răspunzătoare pentru prejudiciul cauzat de această înțelegere.

52 Având în vedere răspunsul dat la prima și la cea de a doua întrebare, nu este necesar să se răspundă la a treia întrebare.

Cu privire la limitarea în timp a efectelor prezentei hotărâri

53 În ședință, NCC a solicitat Curții să limiteze efectele în timp ale prezentei hotărâri în ipoteza în care va considera că criteriul continuității economice este aplicabil în privința determinării persoanelor ținute să repare prejudiciul cauzat de o încălcare a normelor Uniunii în materie de concurență.

54 În susținerea cererii sale, NCC a susținut că această interpretare era imprevizibilă, că ea conferă efect retroactiv acestor norme și că are consecințe neprevăzute asupra activității întreprinderilor.

55 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, interpretarea pe care aceasta o dă unei norme de drept al Uniunii, în exercitarea competenței pe care i-o conferă articolul 267 TFUE, lămurește și precizează semnificația și domeniul de aplicare ale acestei norme, astfel cum trebuie sau ar fi trebuit să fie înțeleasă și aplicată de la intrarea sa în vigoare. Rezultă că norma astfel interpretată poate și trebuie să fie aplicată de instanță chiar și raporturilor juridice născute și constituite înainte de hotărârea asupra cererii de interpretare dacă, pe de altă parte, sunt reunite și condițiile care permit supunerea litigiului privind aplicarea normei respective instanțelor competente (Hotărârea din 22 septembrie 2016, Microsoft Mobile Sales International și alții, C-110/15, EU:C:2016:717, punctul 59, precum și jurisprudența citată).

56 Numai în mod excepțional, în aplicarea principiului general al securității juridice, inerent ordinii juridice a Uniunii, Curtea poate fi determinată să limiteze posibilitatea oricărei persoane interesate de a invoca o dispoziție pe care a interpretat-o în scopul de a contesta raporturi juridice stabilite cu bună-credință. Pentru a putea impune o astfel de limitare, este necesară întrunirea a două criterii esențiale: buna-credință a celor interesați și riscul unor perturbări grave (Hotărârea din 22 septembrie 2016, Microsoft Mobile Sales International și alții, C-110/15, EU:C:2016:717, punctul 60, precum și jurisprudența citată).

57 Mai precis, Curtea nu a recurs la această soluție decât în circumstanțe bine determinate, și anume în cazul în care exista un risc de repercusiuni economice grave, cauzate mai ales de numărul mare de raporturi juridice constituite cu bună-credință pe baza reglementării considerate ca fiind în mod legal în vigoare, și atunci când reieșea că particularii și autoritățile naționale au fost determinați să adopte un comportament neconform dreptului Uniunii, ca urmare a unei incertitudini obiective și importante privind domeniul de aplicare al normelor de drept al Uniunii, incertitudine la care contribuise eventual însuși comportamentul altor state membre sau al Comisiei (Hotărârea din 22 septembrie 2016, Microsoft Mobile Sales International și alții, C-110/15, EU:C:2016:717 punctul 61, precum și jurisprudența citată).

58 În speță, întrucât NCC nu și-a susținut deloc afirmațiile, aceasta nu a demonstrat că criteriile vizate la punctul 56 din prezenta hotărâre sunt îndeplinite în speță.

59 Prin urmare, nu se impune limitarea în timp a efectelor prezentei hotărâri.

Cu privire la cheltuielile de judecată

60 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

Articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care toate acțiunile societăților care au participat la o înțelegere interzisă prin acest articol au fost dobândite de alte societăți, care au dizolvat aceste dintâi societăți și le-au continuat activitățile comerciale, societățile cumpărătoare pot fi ținute răspunzătoare pentru prejudiciul cauzat de această înțelegere.

Semnături